

Tekerrür Eden Tarih 6 Bölümbir Darbenin Anatomisi

– Sami Biber · 12 Haziran 2019

TEKERRÜR EDEN TARİH-6. BÖLÜM–BİR DARBENİN ANATOMİSİ

Bugüne kadar yazdıklarımla Osmanlı Devletini pili bitmiş bir oyuncağa benzettiğimin farkındayım. İşte bu pili bitmiş oyuncağa benzeyen Osmanlı Devletinin ve Dünyanın 1876 Yılındaki genel durumuna bir göz atalım şimdi. (Neden 1876? Çünkü bu tarih Osmanlı Devleti açısından bir dönüm noktası olmuştur.)

1876 Türkiyesi 11.827.170 kilometrekare üzerinde 64.343.000 nüfusu barındırıyordu. Bu ihtiyar devlete Avrupalılar “Türkiye” veya “Osmanlı İmparatorluğu” Diyorlardı. Türklere göre ise adı sadece “Devlet-i Aliyye”, yani “Yüce Devlet” idi. 1683 Viyana bozgununa kadar bu cihan devleti devam etmiş, sonra gerilemeye başlamıştı. Ancak 1771’e kadar Türkiye, hala dünyanın birinci devleti idi. Bu tarihten sonra İngiltere, Fransa ve Rusya çok güç kazanmışlar, Osmanlı Devletini, ehemmiyet bakımından dünya devletleri arasında 4. Sıraya düşürmüşlerdi. 1871’e kadar Türkiye bu 4. Sırayı muhafaza etmiş, bu tarihte bütün Alman devletlerinin, birleşerek Almanya İmparatorluğunu yeniden kurmaları üzerine 5. Sıraya düşmüştü. 1876 Türkiye’si; İngiltere, Almanya, Rusya ve Fransa’dan sonra dünyanın 5. mühim devleti idi. Onu ehemmiyet sırasıyla Avusturya – Macaristan, Çin, Birleşik Amerika, İtalya ve İspanya takip ediyordu. Bu 10 devlet dışındaki devletler “büyük devlet” sayılmıyordu. Esasen 1875 dünyasında müstakil devlet sayısı 58’den ibaretti. Bugünkü gibi 200 devlet yoktu.

Osmanlı Devleti 1875’te Almanya, Fransa ve Rusya’dan sonra dünyanın 4. Ordusuna, İngiltere ve Fransa’dan sonra dünyanın 3. donanmasına sahipti. Nüfus bakımından 58 devlet içinde Çin, İngiltere ve Rusya’dan sonra dördüncü , toprak bakımından İngiltere ve Rusya’dan sonra üçüncü ülke olarak üç kıtaya yayılan toprakları bulunuyordu. 1876’da dünya nüfusu 1.326.427.000’den ibaretti. Bu nüfusun 1 milyar 108 milyonunu on büyük devlet aralarında paylaşıyorlar, diğer kırk sekiz devlete ancak 189 milyon toplam nüfus düşüyordu. Dünyada sadece 8 şehrin nüfusu bir milyonu aşıyordu ve Osmanlı Devletinin taht şehri İstanbul bunlar arasında 5. İdi.

1875 Türkiyesi, demiryollarının uzunluğu bakımından dünya devletleri arasında 9. ve telgraf hatlarının uzunluğu bakımından ise 5. idi. Bu sırada Çin’de ve Japonya’da ne tek kilometre demiryolu, ne de telgraf hattı bulunuyordu.

1876 Yılına gelindiğinde Osmanlı Devletinin ne gibi iç ve dış sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtmiştim. Özellikle Rusya, Balkanlarda yayılmak, buna karşılık Avusturya- Macaristan İmparatorluğu da Balkan milletlerini kendi taraflarına çekerek Rusların bu yayılma arzularının önüne geçmek için bu

topraklarda büyük provakasyonlar yapıyorlardı.

6 Mayıs 1876 da Selanik'te Alman ve Fransız konsoloslarının linç edilmesi Osmanlı Devletini bu iki devletle savaşın eşiğine getirmişti. Bu aslında Balkanlarda rahatça at oynatmak için Rusya'nın düzenlediği bir tertipti.

Bu arada 1865 Yılında Jön Türkler adı verilen bir aydınlar grubu ortaya çıkmıştı. Dillerinde ve kalemlerinde sürekli " Hürriyet " olan bu insanların başlıcaları Mithat Paşa, Rüştü Paşa, Ömer Naili Paşa, Mustafa Asım Paşa, Süleyman Paşa, Namık Kemal, Ali Süavi, Ziya Bey, Agah Efendi, Rıfat Bey gibi kişiler olup veliaht Murat Efendi de(V.Murat) bu insanlarla çok sıkı dirsek temasındaydı.

Hürriyet aşığı(!) bu insanlar özellikle Fransızlar tarafından olabildiğince destekleniyordu. Mesela Fransa, bunlardan Ziya Bey'e 3 Bin, Namık Kemal ve Rıfat Bey'e 2 Bin, Ali Suavi ve Agah Bey'e bin beşyüz, diğerlerine bin frank cep harçlığı(!) veriyordu her ay...

Meşrutiyet gelecek, her şey çok güzel olacaktı onlar için. Ancak bunu mevcut padişah Abdülaziz'e " Lütfen tahttan iner misin?" diye rica ederek sağlamaları mümkün değildi. O halde bir darbe şarttı.

Abdülaziz'e bir darbe planlanıldığı günlerde veliaht Murat Efendi neredeydi dersiniz?

Fazla içkiden dolayı sağlığı bozulduğundan sık sık denize girmesi gerekiyordu. Ama koskoca İstanbul'da denize girebileceği tek yer (!) İngiliz Sefiri Elliot'un Üsküdar'daki yalısı olduğundan neredeyse tüm günlerini o yalıda geçiriyordu.

11 Mayıs 1876 da Fatih, Bayezit ve Süleymaniye medreselerindeki talebeler " Devlet ve memleketin hukuk ve istiklali çığnendiği bir anda derslerle uğraşmak hamiyet işi olmadığı gibi diyanet işi de değildir." Diyerek ayaklandılar. Bu büyük darbenin ilk işaretiydi. Bu ayaklanma sonucu Mahmud Nedim Paşa hükümeti azledildi ve yerine sadrazamlığa Mütercim Rüşdü Paşa, şeyhülislamığa Hayrullah Efendi, seraskerliğe Hüseyin Avni Paşa, devlet nazırlığına da Midhat Paşa getirildi. Böylece Sultan Abdülaziz, bir kaç gün sonra kendisini tahttan indirecek ve akabinde katili olacak bu kişileri burnunun dibine kadar sokmuş oldu.

Darbe günü olarak 31 Mayıs kararlaştırıldı. Bu tarihte V. Murat, yaşadığı dairesinden dışarı çıkacak, Süleyman Paşa dışındaki darbeciler de Meclis-i Vükela toplantısında olacaklardı. Eğer darbe başarısız olursa bu surette " Bizim bir haberimiz yok. Biz masumuz." Diyecekler, tüm kabak Süleyman Paşa'nın başında patlayacaktı. Ancak Süleyman Paşa uyandı. " Yok arkadaş, anca beraber, kanca beraber. Madem öyle darbe 30 Mayıs sabahı yapılacak." Dedi ve dediği gibi de oldu.

Bu arada Hüseyin Avni Paşa, meşhur hekim Marko Paşa'nın konağındaydı. Günlerini genelde onunla

geçiriyordu.(Ne alaka dediğinizi duyar gibiyim. Az sonra anlayacaksınız.)

Süleyman Paşa sadece 300 Harbiye öğrencisi, İstanbul'a henüz daha yeni gelmiş olan ve Türkçe bile bilmeyen Suriyeli Arap bölükleri ile saraya geldi ve " Padişahımız efendimizi düşmandan korumak için görevlendirildik" Diyerek rahatça saraya girdiler hiç bir çatışma olmaksızın.

Sonrasında Padişah Abdülaziz'e yeni şeyhülislam Hayrullah Efendinin hazırladığı fetva okundu. Şeyhülislam, fetvasında günümüz Türkçesiyle şunları söylüyordu:

Halife olan kişi, deli ve politikadan anlamaz olup, devlet hazinesini milletin takat ve tahammül edemeyeceği mertebede şahsi masraflarına sarf etmekle, din ve dünya işlerini karıştırmakla yani dinden sapmakla makamında kalmış olsa, tahttan indirilmesi lazım olur mu? Cenab-ı Hak bilir ki, OLUR."

Şeriatın kestiği parmak(!) acımıyordu. Padişah Abdülaziz ve ailesi Dolmabahçe Sarayından üzerlerine bir şal almalarına bile müsaade edilmeden çıkarılırken darbeciler sarayın hazinesini yağmaladılar (Bu ilk han-ı yağma idi ve maalesef ikincisi de yaşanacaktı.)

Darbenin 30 Mayıs'ta yapılacağını zanneden bu arada kendisine darbenin bir gün önceye alındığı haberi verilmeyen V. Murat " Haydi Dolmabahçe Sarayına, Yeni padişahımız sensin." Diyenlere inanmadı. Aynen atası İbrahim'in, IV. Murat'ın öldüğüne inanmayıp ağlayarak " Vallahi de billahi de padişahlık istemiyorum." Demesi ve tahta adeta zorla oturtulması gibi Osmanlı tahtına adeta zorla oturtuldu ama yaşadığı bu korku, bozuk olan sınırlarını iyice harap etti. Velhasılıkelam darbeciler bir padişahı deli diyerek tahttan uzaklaştırırken şimdi gerçek manada bir deliyi tahta getirmişlerdi ve hürriyetin bu padişahla geleceğini, devletin bu padişahla daha güçlü olacağını, velhasılıkelam her şeyin bu padişahla çok güzel olacağını düşünüyorlardı.

4 Haziran 1876 günü artık eski padişah pozisyonunda olan Abdülaziz sabah namazından hemen sonra odasına çekildi. Bir müddet sonra odasından sesler gelmesi üzerine kapıdaki nöbetçiler durumu annesi Pertevniyal Valide sultana bildirdiler. Valide sultan, oğlunun odasına geldiğinde kapının kilitli olduğunu görünce kapıyı kırdı ve feci manzarayla karşılaştı: Sultan Abdülaziz'in iki bileğinden de kanlar fışkırıyordu. Artık son nefeslerini vermek üzereydi. Odadaki rahlede bulunan Kur'an-ı Kerim açıldı ve Nur Sursinin 35. Ayetini okuduğu belli oluyordu ölmeden önce.

Valide Sultan derhal serasker Hüseyin Avni Paşaya haber gönderdi ve Hüseyin Avni Paşa, yanında doktor Marko Paşa olduğu halde yirmi dakika içinde Feriye Sarayına geldi. İlk işi hemen Abdülaziz'in cesedini odadan çıkarmak oldu. Başta Marko Paşa olmak üzere on dokuz doktor hastanın başına geldi. Marko Paşa "İntihar." Dedi ve alelacele bir rapor düzenlendi: "Her iki bileğini birden makasla keserek intihar etmiştir." Rapor, bazı tabip paşaların içine sinmedi. Çünkü naaşa ellerini bile sürmeden imzalalamaları isteniyordu. İmza atmaktan imtina ettiler. Rapora imza koymayan doktorların rütbeleri

bizzat Hüseyin Avni Paşa tarafından söküldü.

Padişah V. Murat, Abdülaziz'in ölüm haberini aldığıında bu şüpheli ölüm onun da hiç aklına yatmamıştı. "Sıra bana geldi" Korkusuyla krize kapıldı ve mevcut olan deliliği bir kat daha arttı.

Amcası Abdülaziz, baş mabeyncisi Mehmet Efendiye " Zaman zaman ne isterdim, bilir misin? Ya Kapalıçarşıda, ya Asmaaltında küçük bir dükkânı olan esnaf, ya bir zanaatkâr olayım, sabah evimden çıkayım, işime geleyim, akşam Allah ne kar verdi ise onunla çoluk çocuğumun nafakasını alayım, atıma değil hatta eşeğime bineyim, yorgun argın, amma kafamın içi bin bir dertle dolmamış evime geleyim, karım güler yüzle, çocuklarım sevgi ile beni karşılasın, yunayım, sofranın başına geçeyim, çorbamızı zevkle içelim, kimsenin derdi bize illet olmasın, yüreklerimiz rahat, büyük meselelerden uzak kendi halimle yaşayıp gideyim....." Derken ne kadar da haklıydı..

Olaydan sadece on bir gün sonra Sultan Abdülaziz'in kayın biraderi (Eşi Neş'erek Sultanın kardeşi) Çerkez Hasan,Sultan Abdülaziz'in intikamını almak için Mithat Paşanın konağını bastı ve toplantı halinde olan Şura-yı Devlet üyelerinden Hüseyin Avni Paşa ve Raşit Paşa dahil beş paşayı öldürüp bir kaçını da yaraladıktan sonra yaralı olarak ele geçirildi. 17 Haziran 1876 tarihinde Bayezıt Meydanında bir dut ağacına asılarak idam edildi.

V. Murat Padişah olduğuna olacağına bin pişman olmuştu. Bunun nasıl bir bir ateşten gömlek olduğunu, iktidar olsa da asla muktedir olamayacağını anlamıştı. Her şeyin çok daha güzel olacağını düşünerek onu tahta çıkarırlar da her şeyin eskisinden bin beter olduğunun farkındaydılar ve ellerinde sadece iki seçenek vardı: Ya Cumhuriyeti ilan etmek (Ki bu o zamanın şartlarında imkansızdı.) Ya da yönlerini veliaht şehzede II. Abdülhamit'e çevirmek... İkinci seçeneği daha uygulanabilir ve mantıklı görmeye başlamışlardı.

Devam edecek...

NOT: Bu yazıda aşağıdaki kaynaktan geniş ölçüde yararlanılmıştır:

http://www.tarihbilimleri.com/wp-content/uploads/2015/10/Sultan_Abdulazizin_Kanli_Gomlegi_1876_Da.pdf